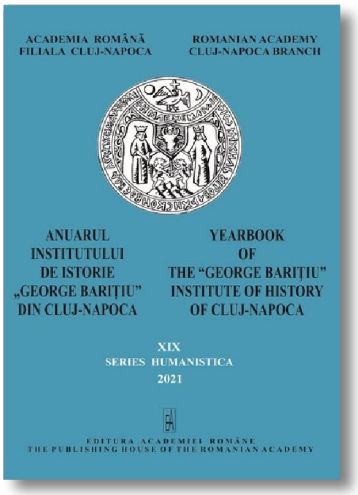

ISSN 1584-4404

Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca
Series *Humanistica*

humanistica.ro

Exerciții hermeneutice în publicistica lui Mircea Florian

Ionuț Isac

How to cite this article:
Isac, Ionuț (2021) *Exerciții hermeneutice în publicistica lui Mircea Florian*, Yearbook of the George Barițiu History Institute of Cluj-Napoca, Series Humanistica, Vol. 19, pp. 129–138. DOI: 10.5281/zenodo.22963938

© 2021: The Publishing House of the Romanian Academy.
Humanistica Yearbook is published online since 2003.
Submit your article to Humanistica Yearbook: secretariat.dcsu@acad-cj.ro

FILOSOFIE

EXERCIȚII HERMENEUTICE ÎN PUBLICISTICA LUI MIRCEA FLORIAN[1]

Ionuț Isac

Institutul de Istorie „George Barițiu" din Cluj-Napoca
Departamentul de Cercetări Socio-Umane

Abstract Abstract. *HERMENEUTIC EXERCISES IN MIRCEA FLORIAN'S PUBLICATIONS. The paper is inspired by the vast work of the Romanian thinker Mircea Florian (1888-1960), rich in interesting and substantial interpretations, which inspire to reconsider some convictions routed in the speciality exegesis. For this present work, we considered the arguments that Florian brings to support certain theses proposed in respect to the life and work of Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, and Constantin Rădulescu-Motru. The study of the philosophical beginnings of T. Maiorescu determines M. Florian to notice an ideatic constant in his thinking and work, represented by the influence of Herbart. This influence is visible in all the Maiorescu's works – starting with his PhD thesis –, and in any and all major philosophical fields: ontology, logic, aesthetic, education theory, culture theory etc. Thus, researching the life and work of M. Eminescu, the Romanian interpreter uses the thesis-antithesis-synthesis Hegelian triad from love to stoicism –, with the accent on the particular element of the antithesis, which has, in itself, a moment of transformation in a „more profound self" (poet's pessimism). Finally, expressing himself about the life and work of C. Rădulescu-Motru, the interpreter brings the attention on the confusion between the scientific spirit and the social sciences (particulars), thus highlighting the two plans of science evolution – of the surface, which brings with itself the change via the technique, respectively the plan of the depth, which represents the privilege of the science or the metaphysics. The hermeneutic of the energetic personalism is done throughout a profound historic and philosophic analysis of the classic and modern European culture. In this meaning, the energetic personalism constitutes not only a pure theoretical option of its author, but a spiritual expression of the nation to which he belongs.*

Keywords*: hermeneutics, Mircea Florian, Titu Maiorescu, Mihai Eminescu, Constantin Rădulescu-Motru.*

[1] Textul de mai sus reprezintă conținutul comunicării *Exerciții hermeneutice în publicistica lui Mircea Florian*, prezentată la Conferința Științifică Internațională „Școala Internațională de Metodologie în Științele Socio-Umane" (ediția a III-a) cu tema *Valențe teoretico-aplicative ale discursului interpretativ*, Universitatea de Stat a Moldovei, Facultatea de Istorie și Filosofie, Departamentul de Filosofie și Antropologie, Chișinău, 15-16 noiembrie 2018.

Vasta operă a gânditorului român Mircea Florian (1888-1960) cuprinde interpretări interesante și substanțiale, care îndeamnă la reconsiderarea unor aprecieri consolidate de-a lungul timpului în exegeza de specialitate. Pentru prezenta lucrare avem în vedere argumentările pe care Florian le aduce în sprijinul unor teze avansate în legătură cu viața și opera lui Titu Maiorescu, Mihai Eminescu și Constantin Rădulescu-Motru.

Studiind începuturile filosofice ale lui T. Maiorescu, M. Florian remarcă o constantă ideatică a gândirii și operei acestuia: *influența lui Herbart*, transmisă prin intermediul profesorului de la Colegiul „Theresianum" din Viena, Hermann Suttner, influență vizibilă în teza de doctorat susținută de Maiorescu la Universitatea din Giessen (1859): *Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form* (*Considerații filosofice pe înțelesul tuturor*). Afirmația poate surprinde, existând obișnuința de a considera gândirea lui Maiorescu a fi fost influențată în primul rând de Kant și Schopenhauer (sau de Kant, receptat *prin* prisma lui Schopenhauer). Desigur că Maiorescu a studiat mulți filosofi germani și de alte naționalități, fiind influențat totodată de Hegel, Mill și Spencer. Dar, în viziunea lui Florian, Herbart a reprezentat piatra unghiulară sau centrul de greutate în jurul căruia s-au cristalizat toate celelalte concepții:

> Niciodată Maiorescu nu s-a lepădat de Herbart. El e cel dintâi român de seamă, părtaș al doctrinei lui Herbart, al acelei concepții lucide, realiste și totuși pătrunse de un cuceritor suflu de umanitate [...] Secretul lui Maiorescu ni se pare a fi acesta: a pornit de la Herbart pentru a întocmi o concepție originală în spiritul aceluia. E aici și o tragedie, căci herbartianismul îngăduie, prin nota exactității sale, originalitatea mult mai puțin decât alte doctrine, de pildă a lui Kant, Hegel, Schopenhauer [...] De asemenea, Kantismul lui Maiorescu e alimentat deopotrivă de Herbart și Schopenhauer, care erau mai credincioși lui Kant decât Schelling și Hegel. În sfârșit, acceptarea de mai târziu a lui J. St. Mill și Spencer se justifică tot prin acordul intim dintre aceștia și Herbart (Florian, 1937/2005c, p. 71-72).

În epoca interbelică, rolul matricii herbartiene în formarea intelectuală a lui Maiorescu a fost observat și de alți istorici ai filosofiei; de exemplu, I. Petrovici, într-un survol rapid, scrie următoarele:

> Prin școala vieneză, Titu Maiorescu a ajuns curând herbartian. Era filosofia cu care se îndoctrinase la „Theresianum" și pe care o stăpânea atât de bine, încât numai după un an de audiere la Universitatea din Berlin, și-a putut trece doctoratul cu teza latinească: *De philosophia Herbarti*. Impregnată de spirit herbartian e și scrierea germană a lui Maiorescu, *Einiges philosophische in gemeinfasslicher Form* (Petrovici, 1925/1943, p. 36).

Așa cum procedează întotdeauna, pentru a-și demonstra teza propusă, Florian (1937/2005c) recurge la textele lui Maiorescu, în primul rând la textul tezei de doctorat a acestuia. Astfel, se evidențiază trăsătura practică a gândirii tânărului Maiorescu, „o gândire în slujba vieții și cu repercusiuni reformatorii" – ceea ce s-a confirmat ulterior prin destinul său excepțional în calitate de întemeietor și

conducător de instituții academice, de teoretician, dar mai ales de formator și lider de opinie în cultura națională. El nutrea convingerea că cerințele timpului solicitau o „filosofie a vieții", nicidecum vreo gândire sistematic-savantă, operă de bibliotecă: „Orientarea pragmatică a cugetării a rămas o trăsătură permanentă a activității maioresciene. E vădit pedagogismul epocal al herbartianismului" (Florian, 1937/2005c, p. 74). De asemenea, Maiorescu scria despre Herbart că este, din punctul de vedere al cercetărilor teoretice, pe primul loc printre filosofii de dată recentă. S-a observat cu îndreptățire că

> [...] rostul predării filosofiei, într-o țară în care asemenea îndeletniciri nu aveau încă o tradiție, pare să fi gândit Maiorescu, stă în primul rând în educarea gândirii abstracte, în evidențierea însemnătății pe care o pot avea considerații de principiu pentru *orientarea în viață* [subl. ns. I.I.] (Flonta, 1994/1998, p. 205).

Fără spiritul pedagogic excepțional al lui Herbart, asimilat în mod original de Maiorescu, ar fi greu de explicat de ce acesta din urmă, excelent cunoscător și renumit propagator al operei lui Kant, nu s-a dedicat creației originale în filosofie, preferând direcționarea instituțională a culturii românești moderne, în curs de formare. Pare rezonabil a crede că, din moment ce noțiunea de *relație* sau *raport* deține rolul fundamental în concepția tezei de doctorat (poziție clar herbartiană), rațiunea acesteia o constituie valorizarea tipului de om generos, dăruit celorlalți. O generozitate recognoscibilă în dăruirea lui Maiorescu pentru oameni și instituții academice, cultural-spirituale.

Incursiunile lui Florian în manuscrisele lui Maiorescu, făcute în scopul de a scoate în evidență și interpreta influența lui Herbart, ajung și la domeniul esteticii, unde, în mod obișnuit, Maiorescu trece drept discipol al lui Hegel. Un pasaj caracteristic din *Critice* trezește interesul cititorului avizat:

> Astfel toate obiectele gândirii, fie externe, fie interne, se pot privi împreună și se pot deosebi dintr-un alt punct de vedere: în obiecte ale rațiunii reci sau logice și în obiecte ale simțământului sau pasionale; deosebire întemeiată pe cunoscuta dezbinare între minte și inimă (Maiorescu, 1908, apud Florian, 1937/2005c, p. 84).

După Florian (1937/2005c), afirmația lui Maiorescu se bazează pe distincția herbartiană dintre conceptele logice de elaborare a experienței și conceptele „estetice" de idealizare a experienței. Mergând mai departe, se relevă un aspect care privește sentimentul, afectul –, element important în domeniul esteticii. Florian (1937/2005c, p. 85) citează din *Estetica* lui B. Croce, care observă „înrudirea intimă" dintre esteticile lui Herbart și respectiv Kant. Așa cum Kant deosebea frumosul autentic (natural) de frumosul impur (artistic), Herbart opunea frumosul pur – care exprimă forma sau raporturile lucrurilor –, „interesantului" adăugat frumosului, pentru a-l face pe acesta mai atrăgător (de ex. fermecătorul, maiestuosul, tragicul, comicul etc. –, toate acestea fiind legate de afecte).

O altă lucrare renumită a criticului român, *Logica*, este și ea impregnată de influențe herbertiene, începând chiar cu specificul acestei științe, pe care Maiorescu

îl apără, susținut în contextul deosebirii dintre psihologie ca știință a legilor naturale ale gândirii și logică –, știința legilor normative (Florian, 1937/2005c, p. 88-89). Fără a mai stărui asupra subiectului, suntem tentați a crede că, prin intermediul lui Herbart, Florian căuta, în subconștient, apropierea de Kant, cel al cărui monumental sistem de metafizică criticistă l-a impresionat profund și durabil. Să reținem și aprecierea lui I. Petrovici, care ne ajută la explicarea receptivității lui Maiorescu atât pentru Kant, cât și pentru Herbart:

> Herbart face parte istoricește din constelația kantiană, din strălucita falangă a ucenicilor lui Kant, care, deși entuziasmați de doctrina inovatoare a genialului lor maestru și lucrând sub inspirația ei, au simțit totuși trebuința să o prelucreze mai departe, modificându-i unele poziții, întregindu-i unele sugestii, completându-i unele goluri, în sfârșit, unificându-i mai strâns sectoarele, oarecum separate, ale vastului său cuprins (Petrovici, 1925/1943, p. 82).

Un gânditor emblematic pentru spiritul național, asupra căruia se îndreaptă, în continuare, atenția lui M. Florian este M. Eminescu –, de această dată într-un mod cu totul original și, din câte cunoaștem, nemaiîntâlnit la alți interpreți. Sub aspect structural-general, mersul analitic-comprehensiv al lui Florian împrumută triada hegeliană teză-antiteză-sinteză, cu accentuarea elementului particular al *antitezei*, care are ea însăși un moment de transformare într-un „în sine mai adânc" al ei (în cazul de față, *pesimismul* poetului). Dintru începutul studiului său, Florian își exprimă convingerea – confirmată de exgezele ulterioare – că, pentru a fi înțeles *poetul* Eminescu, este necesară ieșirea în afara spațiului strict al poeziei sale (punct de vedere împărtășit, mai târziu, de C. Noica), deși buna cunoaștere și pătrunderea analitică a acestor poezii rămâne un prealabil de neocolit:

> Un poet nu e legat să-și aibă un sistem filosofic propriu sau închiriat, fiindcă nu e legat ca în toate poeziile lui să rămână credincios unui „sistem filosofic" [...] Totuși e greu a tăgădui că peste poeziile lui Eminescu plutește o gândire unitară, dacă nu o „filosofie", că printre ele se străvede un fir conducător ca firul roșu din frânghiile navelor englezești. Voi căuta să urmăresc pașii când nesiguri, când cutezători ai acestei gândiri și poate vom descoperi că trezitul „pesimism" eminescian trebuie să-l înțelegem altfel de cum se înțelege îndeobște și că în poeziile lui Eminescu zvâcnește o gândire ce neîncetat se caută pe sine în lupta neîmpăcată a antinomiilor lăuntrice [...] Socotesc că numai urmărind curba lăuntrică și individuală a gândirii lui Eminescu, așa cum e închegată în operele lui, bineînțeles lăsând la o parte peteala poetică, vom găsi cheia concepției lui despre lume și viață (Florian, 1914/2005b, p. 95-96).

Florian vede în apariția pe lume a spiritului eminescian un eveniment emoționant, căruia îi dedică rânduri situate între reveria poetică și retrospecția psihoterapeutic-analitică:

> Sufletul lui Eminescu a venit în lume din mâinile naturii cu un dor nesfârșit de iubire, credință și viață. Sentimentele lui sunt sincere și calde, merg de-a dreptul la țintă, sunt ca niște plante pline de suc răsărite dintr-un pământ rodnic. Un suflet sănătos! (Florian, 1914/2005b, p. 96).

Ceea ce uimește prin singularitatea, aproape unicitatea abordărilor la timpul respectiv, este invocarea principiilor psihanalizei pentru înțelegerea acestui prim moment al ivirii pe lume a psihismului eminescian, cu lucrul pe care Florian socotește că îl avea el mai scump – *iubirea*. Interpretul se gândește la Freud[2], pomenindu-l cu ale sale pătrunzătoare observații, în sensul că „[...] toate anomaliile sufletești, chiar nebuniile, au drept sămânță, știută sau nu, decepții sau idei greșite despre iubire. După acest psihiatru, iubirea e soarele vieții sufletești a omului" (Florian 1914/2005b, p. 96-97). Intuițiile lui Florian merg, însă, dincolo de orizonturile psihanalizei timpului său, atunci când inserează aceste observații memorabile:

> Iubirea e absolută, ea aleargă după infinit, de aceea, precum s-a mai spus de mult, nu iubește cineva adevărat decât întâia oară. Iubirile de mai apoi au la rădăcina lor o picătură ascunsă din otrava îndoielii, e gândul că sunt trecătoare ca tot ce e omenesc, că iubim pentru ca să iubim și pentru că nu putem face altfel [...] Eminescu nu era o ființă care în iubire să facă compromisuri mărunte, căci pentru o inimă nobilă ca a lui iubirea e un întreg nedespicabil, e tot sau nimic (Florian, 1914/2005b, p. 96-97).

Într-un fel, Eminescu va fi intuit că, dorind contactul deplin cu absolutul iubirii, nu facem decât să ne îndepărtăm progresiv de ea prin ratările succesive ale „iubirilor trecătoare", experiențe care pot deveni traumatizante, odată cu trecerea anilor, până la nivelul unei suferințe de nesuportat.

Însă, nu doar antiteza dintre idealul mult-visat al Afroditei uranice și prevalența empirică a celei telurice, ci mai ales dorința de transcendere a modului facil de trăire și înțelegere a iubirii (egoismul) prin presimțirea existenței unui „alt tărâm", supra-individual și intersubiectiv, au determinat spiritul și sufletul lui Eminescu să acceadă la următoarea lor fază de evoluție:

> Atunci și-a făcut apariția avântul pesimist, pentru a-l trezi din egoismul liricului și a-l înălța într-o altă sferă de viață sufletească. Pesimismul lui Eminescu în această fază e un mijloc de liberare, nu o țintă urmărită pentru sine, care să-i secătuiască entuziasmul. Pesimismul, așa înțeles, ridică pe fiecare dintre noi deasupra lui însuși, face firea omenească să se întreacă pe sine, silește pe fiecare să vadă desupra sufletului lui *un spirit obiectiv, o lume de valori supraindividuale*, la care fiecare e chemat și e slobod a se împărtăși. Sufletul lui Eminescu a fost o veșnică luptă în sine, între eul său zidit în porniri egoiste și romantice și dorul după o lume mai ideală, dar nicidecum romantică, ci limpede și cu putință de înfăptuit (Florian, 1914/2005b, p. 97, sublinierea ne aparține – I.I.).

Este o interpretare îndrăzneață, care plasează contradicția în sinele eminescian, nu numai din punct de vedere pur psihologic sau psihanalitic, ci și *cultural-general*.

Dincolo de revelațiile romantice ale naturii și istoriei, drumul deschis spre realități sociale contemporane distincte, de multe ori opuse firii sale, punea la serioase încercări forțele intelectuale și sufletești ale lui Eminescu. „Pesimismul –

[2] Se referă la lucrarea dr. C. Vlad (1932).

remarcă Florian – i-a deschis lumea obiectivă a vieții sociale și frământărilor culturale și, mai cu seamă, i-a arătat drumul unei mai limpezi înțelegeri a firii patriei sale" (Florian, 1914/2005b, p. 99). Intransigența morală și „dezinteresarea fără margini" l-au costat mult pe Eminescu, la vremea sa, așa cum se întâmplă cu orice om integru, la vremea lui. Firea poetului i-a determinat structura convingerilor, el fiind, până la un punct, un pesimist moderat sau relativ, încrezător în posibilitatea depășirii răului. Cu trecerea timpului însă, decepțiile s-au înmulțit și cazurile negative s-au generalizat, atât în realitate, cât mai ales în mintea și sufletul lui Eminescu. Dorind un viitor mai bun țării sale și lumii, revărsându-și „prisosul de lumină al inimii sale cuprinzătoare" peste bogați și săraci deopotrivă, pesimismul poetului se accentuează și se adâncește, prinzând un profil nou, pe măsura creșterii inadvertenței dintre imboldurile sale interioare și cadrele rigide ale realității, până la momentul coliziunii fatale:

> Când însă visul său social și național s-a ciocnit de stânca sură a faptelor, când străduințele lui păreau tot mai mult visuri de bolnav, bune pentru „stele" nu pentru pământ, când a simțit că și „gândurile lui rele sugrumă pe cele bune", a plecat capul în palme și i-au scăpat de pe buze cuvinte de adevărat pesimism (Florian, 1914/2005b, p. 101).

Așadar, *pesimismul* său se transformă, treptat, într-un soi de „obiectivism", inundat de o stare de *indiferență*, în care cineva se poate privi și observa din afara ființei proprii, imaginându-și, eventual, chiar inevitabilul său sfârșit. Perspectiva se schimbă, *relativul* se transformă în *absolut*, iar privirea asupra absolutului cere detașarea și resemnarea subiectului. Este aceasta ultima etapă a destinului lui Eminescu – *stoicismul*.

Asemenea unei ședințe psihoterapeutice, M. Florian își încheie reveria evocării cu reluarea rezumativă a etapelor gândirii lui Eminescu:

> a) dor de viață sub forma setei de iubire fără margini;
> b) pesimism ca mijloc de a sparge cadrele individualității înguste;
> c) împărtășire cu o lume obiectivă de valori culturale și mai cu seamă;
> d) decepție adâncă și pesimism absolut pentru un moment;
> e) seninătate și resemnare stoică (Florian, 1914/2005b, p. 101).

Seninătatea și resemnarea sunt, de această dată, indicii ale epuizării lui Eminescu în calitate de subiect fizic, dar mai ales psihic – realitate traumatizantă, foarte dură pentru orice interpret sau exeget –, fapt care, în opinia noastră, a și generat tentativa reveriei lirice a lui Florian, exprimată mai savant într-o schemă hegeliană „nuanțată" (Iubire – Pesimism A – Pesimism B „adâncit" – Stoicism ca resemnare).

Față de personalitatea și opera lui Constantin Rădulescu-Motru, M. Florian dă seama pe plan publicistic în manieră accentuat afectivă, îmbinând într-o proporție variabilă expresia sentimentală cu analiza intelectuală, obiectivă. În scurta sinteză *C. Rădulescu-Motru, om de știință*, Florian (1932/2005a, p. 115) îl prezintă drept „o pildă de intelectualitate complexă și de seriozitate în scris și în vorbă". Prima parte

a articolului specifică idealul de personalitate a savantului (profesor și cercetător științific) cunoscut și agreat de autor, și anume acel tip de personalitate în care se împletesc armonios trăsăturile intelectuale și cele morale, așadar unul care poate stârni emoția, entuziasmul:

> Din toate calitățile ce împodobesc pe un intelectual, cea mai de preț – fiindcă e și cea mai rară – e asocierea corectitudinii și a curajului în gândire [...] Când însă curajul găsește îndreptățirea gesturilor sale în chiar activitatea rațională, el se ridică până la netăgăduita originalitate, definind astfel pe adevăratul om de știință (Florian, 1932/2005a, p. 115).

Invocând atmosfera timpului, Florian (1932/2005a) sugerează dificultatea rectitudinii științifice și morale a cuiva, în contextul „hiliastic" al așteptării unui sfârșit al existenței unde pare să nu mai fie loc pentru știință, confundată mereu cu miracolul și acuzată pentru neputințele ei, pentru îndepărtarea ei de perfecțiunea imaginată de unii. Se deduce că ar fi nevoie de o altă înțelegere a naturii și menirii științei, prin evitarea confuziei dintre spiritul științific și științele speciale (particulare) – ori, chiar mai mult, așa cum o face Rădulescu-Motru, prin ridicarea barierei dintre știință și metafizică, pe care savantul român le servește deopotrivă: „Știința dar se mișcă pe două planuri, de altminteri strâns legate, pe acela al suprafeței, pentru a o schimba prin tehnică, și pe acela al adâncimii, care e privilegiul științei sau al metafizicii" (Florian, 1932/2005a, p. 116). Cum se poate face acceptabilă ridicarea unei atari distincții? Doar dacă metafizica nu va fi înțeleasă ca o cercetare a transcendentului, ci a imanentului, având drepturi depline și coincidente cu cele ale științei:

> Dacă însă prin metafizică se înțelege nu o înfrângere a științei și experienței, ci o restabilire în toate drepturile lor, nu o evadare într-o lume superioară, în numele unor dorințe, destul de schimbătoare și nebuloase, ci o luptă fățișă cu problemele de aici, atunci apare lămurit rostul acelei opere concentrate *Elemente de metafizică* [...] Dar nu e faptul existenței o pură fericire și nu cere această existență cea mai înaltă formă a ei: înțelegerea, reflecția, ideea? (Florian, 1932/2005a, p. 117).

Evident, elogiul adus de Florian lui Rădulescu-Motru ocolește anumite probleme de detaliu, începând cu spinoasa chestiune dacă proiectul de reformă a metafizicii (așa cum este el expus, de pildă, în lucrarea *Elemente de metafizică pe baza filosofiei kantiene*) aparținând ilustrului psiholog-metafizician corespunde coordonatelor idealismului critic al lui Kant. Presupusa nelămurire a cititorului față de rostul *Elementelor de metafizică*... vizează, probabil, tocmai această necorespondență, enigmatică pentru un om de știință și filosof format într-un mediu reflexiv de coloratură kantiană. Căci, prelungirea demersului științific prin metafizică sau, altfel spus, a considera metafizica drept o „știință generală" – accepțiune în vogă pe vremea formării și evoluției profesionale a lui Rădulescu-Motru – pare greu, dacă nu imposibil de acordat cu intenția și pretențiile lui Kant. Proiectul reconsiderării fundării transcendentale (metafizice) din punct de vedere

psihologic-empiric (științific), grație presupozițiilor metafizicii inductive, implicit asocierea omului de știință cu filosoful, a fost interpretat recent în mod diferit, oarecum invers față de felul cum o făcuse Florian:

> Tocmai speranța de a întemeia enunțuri despre finalitatea universului ca întreg pornind de la rezultatele cunoașterii obiective, de tip științific, explică, credem, atracția irezistibilă pe care a exercitat-o odată ideea unei metafizici inductive asupra unor gânditori cu mentalitate științifică, cum a fost și Constantin Rădulescu-Motru [...] Proiectul metafizicii inductive nu poate fi asumat fără a ieși din cadrele criticismului (Flonta, 1994/1998, p. 229).

Atitudinea lui Florian, cu preocuparea vădită pentru ceea ce este imanent, concret, nu poate fi înțeleasă nici ea în interiorul strict al registrului kantian, ci mai degrabă în contextul metafizicii experienței, pe care tot el a edificat-o. Se pare că gândul său se întâlnește cu cel al lui Rădulescu-Motru în recunoașterea rolului metafizicii, prin expresia concentrată a conceptului-cheie al sistemului lui Motru, nodul-releu al relației dintre unitatea conștiinței umane și realitatea universală – *personalismul energetic*:

> Personalismul energetic este un raționalism pus la punct cu progresul științei contemporane [...] Personalismul energetic este, prin urmare, un realism fundat pe extensiunea legii energiei [la] întreg câmpul experienței omenești, atât materiale, cât și sufletești. În sistemul lui, persoana omenească ocupă locul central [...] (Rădulescu-Motru, 1927/1984, p. 638).

Acestui *personalism energetic*, M. Florian îi face o inspirată și adâncită analiză istorico-filosofică, mergând dincolo de orizontul strict contemporan, găsindu-i antecedente la originile culturii europene, în gândirea greacă și creștină: „Nota originală a întregii culturi apusene, de la greci și până azi, trecând prin lunga civilizație creștină a Evului Mediu, este voința de a recunoaște rolul hotărâtor al personalității umane, de ființa căreia se leagă însăși soarta filosofiei" (Florian, 1932/2005a, p. 121). De la concepția antică a finitudinii lumii, prin Dumnezeul creștinismului (infinit, desăvârșit și activ) se ajunge la concepția infinității moderne a lumii și a posibilităților nelimitate de evoluție a omului, care, prin voință și energie, ajunge „un colaborator al universului" (Florian, 1932/2005a, p. 124). Efortului metafizic-constructiv depus de Motru în vederea edificării sistemului său filosofic, Florian îi alătură un efort similar, pentru decelarea antecedentelor și presupozițiilor sale în substratul cultural al continentului nostru.

Încadrat original în acest personalism multi-milenar, personalismul energetic constituie nu doar o opțiune teoretică a autorului său, ci și o expresie spirituală a națiunii căreia acesta îi aparține. Oricare autor de filosofie românească trecea, potrivit lui Florian, prin „drama filosofului român":

> Căci filosoful român se simte atras de două chemări deopotrivă de poruncitoare: chemarea adevărului pur, întrupată prea adesea de filosofii străine, și chemarea patriei, comunicată în ecouri nesfârșite de nevoile și năzuințele neamului [...] filosoful poartă convingerea că nu se află strâns în

> cleștele unei dileme, deci că nu are de ales între adevăr și popor, ci el le vrea pe amândouă. Nu unul fără altul, ci unul și altul (Florian, 1932/2005a, p. 119).

Îmbinarea celor două deziderate în persoana și opera lui Rădulescu-Motru este una fericită, consideră M. Florian, deoarece le îndeplinește pe ambele, astfel încât „năzuințele nației și năzuințele adevărului teoretic își dau frățește mâna" (Florian, 1932/2005a, p. 119). Interpretul se arată, de data aceasta, mult mai concesiv decât va fi peste aproximativ un deceniu, în lucrarea *Reconstrucție filosofică* (Florian, 1944), unde spiritul critic, chiar caustic pe alocuri, este de rigoare. Pe de o parte, arată Florian (1944), expresia „filosofie naţională" constituie fie o tautologie, fie o absurditate (contradicţie), deoarece filosofia urmăreşte *idealul adevărului universal*, fiind apanajul conştiinţei curate din toate locurile şi timpurile. Pe de altă parte, „naţionalizarea filosofiei", operată de romantismul secolului al XIX-lea, nu ajută filosofia, ci îi dăunează, întrucât „Scopul urmărit, mai mult fără voie, *e subordonarea filosofiei faţă de naţionalitate, iar nu invers; căci nu cunosc până acum pe nimeni care să fi făcut, în chip sincer şi consecvent, din naţionalitate o simplă unealtă trecătoare în mâinile filosofiei*" (Florian, 1944, p. 190).

Chiar dacă amplitudinea lor este mai redusă, analizele publicistice făcute de M. Florian gânditorilor sus-amintiți nu sunt deloc neglijabile, ele constituindu-se într-un material interpretativ original și valoros, cu deosebire util strădaniilor actuale de rescriere a istoriei filosofiei românești, în context european și universal. Fie că este vorba despre reconsiderarea influenței sistemului lui Herbart în gândirea, opera și viața lui Titu Maiorescu, despre hermeneutica vieții și operei lui Mihai Eminescu prin intermediul schemei hegeliene triadice „nuanțate" ori de sublinierea prealabilului conceptului de *personalism energetic* în viața și opera lui Constantin Rădulescu-Motru, lectura interconectată a acestor studii ale lui Florian și a lucrărilor la care ele se referă elucidează natura și măsura unor limite persistente în exegeza autohtonă, care au șansa în acest mod de a fi depășite.

BIBLIOGRAFIE

Flonta, M. (1998). Kant în cultura filosofică românească. În *Cum recunoaştem pasărea Minervei? Reflecţii asupra percepţiei filosofiei în cultura românească.* Bucureşti: Editura Fundației Culturale Române (lucrarea inițială apărută în 1994).

Florian, M. (1944). Filosofie şi naţionalitate. În *Reconstrucţie filosofică*. Bucureşti: Editura „Casa Şcoalelor".

Florian, M. (2005a). C. Rădulescu-Motru, om de știință. În *Filosofia românească. Publicistică,* II *1915-1959* (ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Adrian Michiduță). Craiova: Editura AIUS, Craiova (lucrarea inițială apărută in 1932a).

Florian, M. (2005b). Gândirea lui Eminescu. În *Filosofia românească. Publicistică,* II *1915-1959* (ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Adrian Michiduță). Craiova: Editura AIUS, Craiova (lucrarea inițială apărută in 1914).

Florian, M. (2005c). Începuturile filosofice ale lui T. Maiorescu. În *Filosofia românească. Publicistică,* II *1915-1959* (ediție critică, text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Adrian Michiduță). Craiova: Editura AIUS, Craiova (lucrarea inițială apărută in 1932b).

Petrovici, I. (1943). La centenarul morții lui Herbart. În *Studii istorico-filosofice*. București: Editura „Casa Școalelor” (lucrarea inițială apărută în 1925).
Rădulescu-Motru, C. (1984). Personalismul energetic. În *Personalismul energetic și alte scrieri*. București: Editura Eminescu (lucrarea inițială apărută în 1927).
Vlad, C. (1932). *Eminescu din punct de vedere psihanalitic*. București: Editura „Cartea Românească”.